

POSTANOWIENIE

Dnia 28 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z wniosku T. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych - Oddziałowi w R.
o wcześniejszą emeryturę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 28 stycznia 2005 r.,
na skutek kasacji wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w R.
z dnia 22 lipca 2004 r., sygn. akt III AUa .../04,

odmawia przyjęcia kasacji do rozpoznania.

Uzasadnienie

Wyrokiem z 22 lipca 2004 r., Sąd Apelacyjny w R. – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację T. R. od wyroku Sądu Okręgowego w R. - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 11 marca 2004 r., oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w R. z 24 kwietnia 2003 r., uchylającej wcześniejszą decyzję o przyznaniu wnioskodawczynie prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki i odmawiającej jej przyznania tego prawa.

Wyrok ten zaskarżyła kasacją ubezpieczona. Jako podstawy kasacji wskazała: 1) naruszenie prawa materialnego poprzez jego niewłaściwe zastosowanie oraz błędną wykładnię wskutek przyjęcia, w wyrokach zarówno Sądu pierwszej, jak i drugiej instancji, że organ rentowy po uprawomocnieniu się decyzji

o przyznaniu emerytury miał uzasadnione podstawy do wznowienia z urzędu postępowania na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), a nawet na podstawie art. 145 § 1 pkt 5 k.p.a. – w celu ponownego ustalenia, na skutek odmiennej obecnie oceny dowodów dołączonych do wniosku emerytalnego, prawa do tego świadczenia (przyznanego wcześniej na zasadzie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, Dz. U. Nr 28, poz. 149 ze zm.), tylko na podstawie aktualnie wydanego orzeczenia lekarza orzecznika ZUS wynikającego jedynie z analizy dokumentacji lekarskiej z przebiegu leczenia dziecka i w konsekwencji stwierdzenia w uzasadnieniu decyzji ZUS z 24 kwietnia 2003 r., że zaświadczenie o stanie zdrowia dziecka budzi wątpliwości, co w świetle uchwały Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03, nie stanowiło okoliczności uzasadniającej wszczęcie z urzędu takiego postępowania; 2) naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, poprzez przyjęcie przez Sądy obydwu instancji, że organ rentowy wznowiając w tym przypadku z urzędu postępowanie w wydanych w tej sprawie decyzjach za podstawę wznowienia przyjął art. 145 § 1 pkt 5 k.p.a., bowiem prowadząc w tym trybie wznowienie równocześnie organ rentowy rażąco naruszył zasady tego postępowania określone w art. 149 § 1, 151 § 1 pkt 2 oraz art. 9 i 10 k.p.a., w wyniku czego już na tym etapie postępowania ubezpieczona była pozbawiona możliwości obrony swoich praw, a z zarzutów podnoszonych przez ubezpieczoną zarówno Sąd pierwszej, jak i drugiej instancji, nie wywiodły żadnych skutków prawnych, co jest sprzeczne również z art. 379 pkt 5 k.p.c.; naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zakresie zasady swobodnej oceny dowodów poprzez nieuwzględnienie wcześniej załączonego do wniosku emerytalnego zaświadczenia lekarskiego wydanego przez lekarza z poradni specjalistycznej prowadzącej leczenie dziecka, zaś przyjęcie oceny stanu zdrowia dziecka dokonanej przez nieuprawnionego, nieposiadającego specjalizacji zawodowej lekarza orzecznika ZUS i biegłego sądowego, ale z odwołaniem się do przeszłości (przed 31 grudnia 1998 r.), co zgodnie z wiedzą i sztuką medyczną jest niemożliwe. Nadto skarżąca zarzuciła naruszenie uchwały Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2003

r., III UZP 5/03, dotyczącej wykładni prawa w zakresie dotyczącym sprawy, niewłaściwą interpretację prawa w związku z powyższą uchwałą, przyjętą ponownie i rozwiniętą w wyroku Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03, naruszenie wykładni prawa zawartej w postanowieniu Sądu Najwyższego z 18 lutego 2003 r., II UK 146/02, oraz naruszenie art. 2 i 32 Konstytucji i następstw wynikających z art. 77 Konstytucji.

Jako okoliczności uzasadniające rozpoznanie kasacji skarżąca wskazała:

1) że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z naruszeniem przez organ rentowy na etapie wznawiania przez niego postępowania z urzędu art. 149 § 1, art. 151 § 1 pkt 2 oraz art. 9 i 10 k.p.a., 2) potrzebę rozstrzygnięcia istotnego zagadnienia prawnego dotyczącego kwestii, czy istniejąca w sprawie, jeszcze przed wydaniem pierwszej decyzji przez ZUS, dokumentacja medyczna w postaci karty historii choroby, niewymagana wolą ustawodawcy do przedłożenia przez wnioskodawcę, na której oparto zaświadczenie lekarskie dołączone do wniosku emerytalnego jest, jak utrzymuje organ rentowy, „ujawnioną obecnie dokumentacją”, czy też jest dokumentacją już istniejącą w chwili ustalania przez ZUS prawa do emerytury w świetle uchwały Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03, niewymaganą wolą ustawodawcy do przedłożenia temu organowi oraz dlaczego obecnie dokumentacja jest wymagana do przedłożenia temu organowi, skoro nie zmieniło się przedmiotowe rozporządzenie Rady Ministrów, 3) konieczność rozstrzygnięcia kwestii, czy istnieje możliwość wszczęcia z urzędu postępowania o ponowne ustalenie prawa do wcześniejszej emerytury tylko na podstawie obecnie wydanego orzeczenia lekarza orzecznika ZUS opartego na analizie dokumentacji lekarskiej z przebiegu leczenia dziecka, w sytuacji gdy przy ustalaniu prawa do tego świadczenia organ rentowy nie zakwestionował wydanego zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. zaświadczenia o stanie zdrowia dziecka. Ponadto skarżąca podniosła, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów i jako przykłady tych rozbieżności wskazała: wyroki Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z 15 września 2003 r., III U 571/03 oraz z 17 września 2003 r., III U 520/03; wyrok Sądu Okręgowego w Radomiu z 8 sierpnia 2003 r., VI U 577/03; wyrok Sądu

Okręgowego w Rzeszowie z 12 września 2002 r., IV U 1724/02, wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 20 listopada 2003 r., III AUa 692/03; wyrok Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03.

Wskazując na powyższe skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznanie kasacji, będącej środkiem odwoławczym sytuującym się poza wymaganym przepisami art. 45 ust. 1 i art. 176 Konstytucji modelem postępowania dwuinstancyjnego, następuje tylko z przyczyn wykraczających ponad toczący się między stronami spór prywatnoprawny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 maja 2001 r., III CZ 36/01, OSNC z 2002 r., nr 2, poz. 22 lub postanowienie Sądu Najwyższego z 5 lipca 2001 r., V CKN 176/01, niepublikowane). Publicznoprawny charakter kasacji implikuje jej podstawowy cel, polegający na zapewnieniu jednolitości wykładni oraz na wkładzie w rozwój prawa i orzecznictwa sądowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC z 2000 r., nr 7-8, poz. 147). W związku z tym Sąd Najwyższy przed rozpoznaniem sprawy dokonuje - zgodnie z art. 393 k.p.c. - wstępnego badania kasacji i może odmówić przyjęcia jej do rozpoznania, jeżeli w sprawie nie występuje istotne zagadnienie prawne, nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a ponadto gdy kasacja jest oczywiście bezzasadna (art. 393 § 1 k.p.c.); nie może natomiast odmówić przyjęcia kasacji do rozpoznania tylko wówczas, gdy zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty narusza prawo albo gdy zachodzi nieważność postępowania (art. 393 § 2 k.p.c.).

Oceniając kasację wniesioną przez ubezpieczoną należy stwierdzić, że nie występują żadne z wymienionych powyżej przesłanek.

Przedmiotowa kasacja jest jedną z wielu kasacji, wniesionych w analogicznych sprawach o zbliżonych stanach faktycznych, rozstrzygniętych przez Sąd Najwyższy na tej samej podstawie prawnej, w których wskazano potrzebę wykładni tych samych przepisów – przede wszystkim art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych -

oraz potrzebę rozstrzygnięcia istotnego zagadnienia prawnego zbieżnego z przedstawionym w niniejszej sprawie przez ubezpieczoną. Wobec powyższego należy uznać, że okoliczności przedstawione przez skarżącą nie uzasadniają rozpoznania kasacji, gdyż podniesione przez nią wątpliwości interpretacyjne były już przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego, a zatem istotne problemy związane ze stosowaniem wskazanych przepisów oraz sposobem rozumienia uchwały Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03, zostały definitywnie rozstrzygnięte w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Tytułem przykładu można wymienić następujące wyroki z najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego: wyrok z 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03 (wspomniany w kasacji); wyrok z 19 lutego 2004 r., II UK 250/03, wyrok z 1 kwietnia 2004 r., III UK 1/04; wyrok z 7 maja 2004 r., III UK 2/04, wyrok z 7 maja 2004 r., III UK 6/04, wyrok z 7 maja 2004 r., III UK 7/04; wyrok z 13 maja 2004 r., III UK 16/04; wyrok z 13 maja 2004 r., III UK 19/04, wyrok z 13 maja 2004 r., III UK 25/04, wyrok z 25 maja 2004 r., III UK 31/04, wyrok z 25 maja 2004 r., III UK 32/04; wyrok z 25 maja 2004, III UK 34/04.

We wskazanych wyżej orzeczeniach Sąd Najwyższy wyjaśnił, że powoływana w kasacji uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03 (OSNP z 2003 r., nr 18, poz. 442), nie ma w tych sprawach zastosowania. W uchwale tej bowiem Sąd Najwyższy uznając, że podstawą wznowienia postępowania przed organem rentowym nie może być odmienna ocena dowodów dokonana przez ten organ po uprawomocnieniu się decyzji, nie wypowiedział się - z uwagi na zakres przedstawionego zagadnienia – o dopuszczalności wznowienia postępowania w sytuacji przedłożenia nowych dowodów lub ujawnienia okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość, które nie zostały wzięte pod uwagę (uwzględnione) przez organ rentowy przy wydawaniu pierwotnej decyzji. Podstawy wznowienia postępowania przed organem rentowym w powołanych wyżej sprawach, a także w niniejszej sprawie, nie stanowiła ponowna - odmienna - ocena dowodów przedłożonych przez ubezpieczoną przed wydaniem decyzji o przyznaniu jej prawa do wcześniejszej emerytury, lecz ujawnienie błędu organu rentowego, który przyznał świadczenie z pominięciem jednej z przesłanek warunkujących powstanie prawa do niego, a mianowicie stanu zdrowia dziecka

spełniającego warunki opisane w § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. – wymagającego stałej osobistej opieki i pielęgnacji ze strony rodzica. Stan ten, opisany w § 3 ust. 3 pkt 1, 2, 3 i 4 rozporządzenia, obejmuje całkowitą dysfunkcję kończyn, niedowład, porażenia, upośledzenie umysłowe, kalectwo znacznego stopnia w zakresie narządów wzroku, słuchu, ruchu, wreszcie inne upośledzenie sprawności organizmu w bardzo poważnym stopniu. Taki stopień upośledzenia zdrowia małoletniego syna ubezpieczonej nie wynikał ze złożonego przez nią zaświadczenia lekarskiego.

W rozpoznawanej sprawie nie miała miejsca nieważność postępowania przed Sądem drugiej instancji, a tylko nieważność na tym etapie postępowania sądowego mogłaby stanowić przesłankę kasacji. Ewentualne naruszenie przez organ rentowy przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w żaden sposób nie wpływa na prawidłowość prowadzenia postępowania przed sądami powszechnymi.

Prawomocna decyzja organu rentowego o przyznaniu świadczenia emerytalno-rentowego, w odróżnieniu od prawomocnego wyroku, nie ma przymiotu powagi rzeczy osądzonej, a regulacja wynikająca z art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ma szerszy zakres, jeśli chodzi o podstawy wznowienia postępowania, niż przesłanki wynikające z art. 403 § 2 k.p.c. albo art. 145 § 1 k.p.a. Możliwość wznowienia postępowania przed organem rentowym, czyli ponowne ustalenie prawa do świadczeń (ich wysokości), nie jest uzależniona od wykazania przez organ rentowy, że z okoliczności faktycznych lub nowych dowodów podważających prawo do świadczeń lub ich wysokość nie mógł skorzystać w poprzednim postępowaniu. Stosownie do art. 100 i 101 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, prawo do świadczenia powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, ustaje zaś, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do jego uzyskania. Prawo do świadczeń powstaje więc *ex lege*, a decyzja organu rentowego ma charakter deklaratoryjny, nie konstytutywny - nie przyznaje ubezpieczonemu prawa do świadczenia, lecz tylko potwierdza spełnienie ustawowych warunków do jego powstania i określa datę, od której przysługuje prawo do jego pobierania. W sytuacji, gdy przed wydaniem decyzji istniały okoliczności mające wpływ na powstanie prawa do

świadczenia, o których organ rentowy nie wiedział, także jeśli niewiedza ta była następstwem jego błędu, przepis art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS dopuszcza możliwość ponownej oceny przez organ rentowy, czy - przed wydaniem decyzji - wszystkie przesłanki powstania prawa do świadczenia rzeczywiście były spełnione.

W niniejszej sprawie okolicznością uzasadniającą wznowienie postępowania przed organem rentowym był błąd tego organu, który przed wydaniem decyzji o przyznaniu ubezpieczonej prawa do wcześniejszej emerytury nie skontrolował prawidłowości zaświadczenia lekarskiego, którego treść nie odzwierciedlała w prawidłowy sposób stanu zdrowia dziecka, jaki wynikał z dokumentacji medycznej. Po dokonaniu analizy stopnia i zaawansowania schorzenia małoletniego syna ubezpieczonej Ł. R., w oparciu o uzyskaną dokumentację medyczną, ustalono, że upośledzenie organizmu dziecka - z powodu astmy oskrzelowej typu mieszanego o łagodnym przebiegu, obturacyjnego nawracającego zapalenia oskrzeli, moczenia nocnego i nietolerancji mleka krowiego - nie uzasadniało konieczności sprawowania nad nim stałej i osobistej opieki przez ubezpieczoną, a co za tym idzie, nie uzasadniało uzyskania przez nią uprawnień do wcześniejszej emerytury. Organ rentowy zatem, wznowiając postępowanie i uchylając decyzję o przyznaniu prawa do wcześniejszej emerytury, nie ograniczył postępowania do odmiennej oceny dowodu, w postaci zaświadczenia lekarskiego o stanie zdrowia dziecka, ale ocenę tę rozszerzył o nieznane mu dowody z dokumentacji medycznej dotyczącej leczenia dziecka, zaś analiza dokumentacji dała podstawę do weryfikacji wcześniej przedłożonego zaświadczenia o stanie zdrowia syna ubezpieczonej.

Z przedstawionych wcześniej orzeczeń Sądu Najwyższego wynika, że ujawnienie dokumentacji lekarskiej, istniejącej przed wydaniem pierwotnej decyzji przyznającej świadczenie, ale nieznaney organowi rentowemu, uprawniało organ rentowy do wszczęcia postępowania z urzędu i wydania decyzji o odmowie prawa do świadczenia, zwłaszcza że zasadność tej ostatniej decyzji została dowiedziona w oparciu o opinię biegłego sądowego. Powołane wcześniej orzecznictwo Sądu Najwyższego ukształtowało się jednoznacznie i jednomyślnie w opisanym kierunku, wobec czego nie istniała potrzeba rozpoznania przedmiotowej kasacji.

Przepis art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS istnieje w tym celu, aby nie można było tolerować istniejącej rażącej rozbieżności pomiędzy określonymi przez prawo ubezpieczeń społecznych warunkami uzyskania prawa do świadczeń a stanem faktycznym. Już w wyroku z 2 czerwca 1998 r., I UKN 95/98 (OSNAPiUS z 1999 r., nr 11, poz. 376), Sąd Najwyższy orzekł, że matka nie ma prawa do wcześniejszej emerytury, jeżeli choroba dziecka nie upośledza sprawności jego organizmu w sposób wymagający jej stałej opieki, zaś przez stałą opiekę, pielęgnację lub pomoc w czynnościach samoobsługowych należy rozumieć wykonywanie tych czynności przez matkę dziecka w sposób ciągły, a więc w zasadzie codzienny (por. wyrok Sądu Najwyższego z 30 lipca 1997 r., II UKN 202/97, OSNAPiUS z 1998 r., nr 11, poz. 348).

Oparcie kasacji na naruszeniu przez organ rentowy szeregu wymienionych w niej przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego jest bezprzedmiotowe. Kasacja jest środkiem zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji wskazanego w art. 392 k.p.c. Sąd, którego wyrok podlega zaskarżeniu kasacją, w żadnym zakresie nie stosuje przepisów k.p.a., a ich naruszenie - stosownie do art. 393¹ pkt 2 k.p.c. - nie jest ustawową podstawą kasacyjną. Przepisy postępowania, o jakich stanowi ten przepis, odnoszą się do przepisów procedury stosowanej przez sąd w sądowym postępowaniu cywilnym, czyli – generalnie – do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego i przepisów wykonawczych do tej ustawy. Z faktu ewentualnego naruszenia przez organ rentowy przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w żaden sposób nie wynika wniosek o nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji. Także ta przesłanka kasacji (nieważność postępowania) nie występuje w rozpoznawanej sprawie.

Nie uzasadnia też przyjęcia kasacji do rozpoznania powołanie się skarżącej na „znaczną rozbieżność w orzecznictwie sądów”, bowiem skarżąca nie wskazuje na czym owe rozbieżności miałyby polegać, nadto wnioskodawczyni powołuje wyroki zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, zaś rozbieżność pomiędzy orzeczeniem sądu pierwszej instancji i orzeczeniem sądu drugiej instancji nie jest rozbieżnością, o jakiej stanowi art. 393 § 1 pkt 2 k.p.c., nie jest też okolicznością uzasadniającą rozpoznanie kasacji (art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy, na podstawie art. 393 § 1 pkt 1 i 2 oraz i 393⁷ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji postanowienia.